

KÖVÁGÓ LÁSZLÓ

Államszövetségi tervek a Tanácsköztársaság idején

Az első világháború végén a Délkelet-Európára — a Duna-medencére és a Balkánra is — kiterjedő forradalmi erjedésben sajátágosan keveredtek az e területen még le nem zárult polgári forradalom feladatai a már napirendre került szocialista forradalom célkitűzéseivel. E feladatok között, s az eseményekre gyakorolt hatásában egyik legfontosabb szerepe kétségkívül a nemzeti-ségi kérdésnek volt, amelynek lényegét az orosz és a német birodalom közötti területen élő, részben e két birodalom, részben az Osztrák-Magyar Monarchia, részben pedig török elnyomás alatt élő kis nemzetek nemzeti szuverenitására, önrendelkezésre irányuló törekvése képezte. Ennek a törekvésnek le nem becsülhető hatása volt a forradalom kimenetelének eldöntésében; hogy polgári-kispolgári vezetés alá kerülve megreked-e a polgári demokratikus forradalom több-kevesebb vívmányának megvalósításánál, vagy pedig a munkásosztály hegemoniája alatt továbbfejlődik szocialista irányba, megvalósítja a radikális tömegmozgalmak célkitűzéseit: államosítja a gyárakat, bankokat, kisajátítja és felosztja a földeket, megdönti a kizsákmányolók hatalmát.

Ismeretes, hogy a forradalom megrekedt polgári demokratikus fokon. Az igazságos nemzeti felszabadító, függetlenségi és egyesítő törekvések — miután 1918-ban a Monarchia összeomlásával megnyílt céljaik megvalósításának lehetősége — a polgárság-kispolgárság vezetésével hódító nacionalista keretek között valósultak meg, s a régi nemzetiségi problémák helyébe újakat hoztak létre.

Kis, nemzetinek nevezett államok jöttek létre, amelyek közül azonban csak egyesek voltak valóban nemzetiek — azok, amelyeknek polgársága nem rendelkezett elegendő erővel ahhoz, hogy más nemzetiségeket is uralma alá hajtson, illetve megtartsa őket uralma alatt (Bulgária, Magyarország, Ausztria, Albánia). Mindazon államok, amelyeknek polgársága elegendő erővel rendelkezett (bár ez az elegendő erő néha tulajdonképpen csak abból állt, hogy a háta mögött érezte az antant gazdasági és katonai erejét), hogy saját nemzeti területének egyesítésén túl idegen, vagy vegyes lakosságú területekre is kiterjessze uralmát, meg is tette azt.

A cseh-szlovák polgárság a saját nemzeti területek feletti uralom megvalósításán túl Kárpátukrajnát, magyarok és németek által lakott területeket, valamint az országát a magyar-osztrák határvidéken át Jugoszláviával összekötő korridort szándékozott bekebelezni. A román polgárok és bojárok a polgárháborútól és intervenciótól legyengült Oroszország, valamint a háborúban vesztes Bulgária és Magyarország rovására akarták nemzeti területeiken túl megnövelni a Román Királyságot, a szerb polgársággal a Bánáton kaptak hajba. Szerbia, illetve az 1918 december 1-én megalakult Szerb, Horvát, Szlovén Király-

ság jugoszláv nemzeti területeken túl osztrák, magyar, bolgár, albán területek megszerzésére törekedett. Ugyanakkor a nála is erősebb Olaszország a jugoszláv tengerpartból akart minél nagyobb darabot bekebelezni. (Persze nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy hasonló indítékoktól vezérelve a magyar polgári-földbirtokosi vezető réteg is igyekezett — csak siker nélkül — az antant támogatását megszerezni az integer Magyarország megőrzéséhez, több milliónyi nem magyar lakosság feletti uralom meghosszabbításához.)

Jól ismert történelmi tények ezek, bár értékelésük az elmúlt közel fél évszázad alatt, s az utolsó két évtizedben is igen nagy eltéréseket mutatott.

Bennünket azonban most nem az a polgári-kispolgári nemzetiségi politika érdekel, amely az első világháború után Délkelet-Európában győzedelmeskedett, hanem az, amelyet a kibontakozó szocialista forradalom erői szegeztek szembe a polgári nemzetiségi politikával és akartak megvalósítani. A kérdés jórészt elvi jelentőségű, mert olyan tervekről, elgondolásokról van szó, amelyek nem valósultak meg, bár a Magyarországi Tanácsköztársaság gyakorlati politikájában a délkelet-európai nemzetek szocialista együttélésének problémája napirenden levő feladatként is szerepelt.

*

1919 márciusában a nemzeti igények túlburjánzása, a szinte minden határterületre, gazdasági és hatalmi kérdésre kiterjedő nemzeti surlódások közepette Délkelet-Európában megjelent egy állam, amely szembefordult a nacionalizmussal. A nacionalista önzés uralmának láncza először szakadt meg a Duna-medencében, hogy olyan rezsimnek adja át — egyelőre csak kis területen és rövid időre — a helyét, amely nemzetének boldogulását nem más nemzetek rovására akarta elérni, hanem arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szomszédos országok, a különböző nemzetiségű munkások, szegényparasztok és értelmiségiek csak békés egyetértésben, egymást támogatva oldhatják meg szociális, gazdasági és nemzeti problémáikat. Olyan rendszer jött létre, amely kinyilvánította, hogy a szomszédos népekkel a tanácsok föderatív köztársaságának, államszövetségének kiépítésére törekszik.¹

A Duna-medencében és a Balkánon élő kis népek államszövetségben való egyesülésének eszméje nem volt új gondolat. Amikor ezt megállapítjuk, nem az olyan államszövetségi tervekre gondolunk, mint pl. a Monarchia átszervezésének trialista koncepciója, vagy a Naumann-féle Mitteleurópa terv, amelyek az osztrák, illetve német nagyhatalmi törekvéseket voltak hivatva kiszolgálni, s nem a délkelet-európai kis népek nemzeti egyesülését, nemzeti létük kiteljesedését, hanem elnyomásukat valósították volna meg. Nem egy elgondolás született ezzel szemben az érdekelt kis népek körében, amely Délkelet-Európa — fejlődésükben gátolt, elnyomott — kis nemzetekének problémáját, nemzeti egyesülését, függetlenségét államszövetség keretében vélte megoldhatónak. Azokra a tervekre gondolunk, amelyek, elvetve a hegemonista törekvéseket, őszintén meg akarták valósítani a nemzetek egyenjogúságát, s ezért abból indultak ki, hogy a) Délkelet-Európa lakossága nemzetiségileg nagymértékben kevert, a történelmi fejlődés folyamán (migráció, török előli menekülés, felszabadított területek betelepítése stb. útján) az egyes nemzetek annyira beékelődtek egymásba, a határterületek lakossága gyakran olymértékben kevert, hogy homogén lakosságú

¹ A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai (MMTVD) 6/B kötet. Budapest. 1960. 155. l. — A Tanácsok Országos Gyűlésének határozata.

nemzeti államok kialakítása, minden nemzetet egyaránt kielégítő etnográfiai határok meghúzása lehetetlen; b) az itt élő és külön-külön kislétszámú, gyenge, gazdasági és kulturális fejlődésükben elmaradott népek nemzeti fejlődése csak oly módon képzelhető el, ha egyesítik erőiket és így szerzik meg politikai és gazdasági függetlenségüket az őket elnyomó, megosztó és kizsákmányoló nagyhatalmakkal szemben.

Az érdekelt nemzetek köréből kiinduló, azok általános érdekeit szolgáló államszövetségi tervek közé tartozik a Kossuth nevéhez fűződő Duna-konföderációs terv, amely a haladó szerb, román és horvát politikusok (Bălcescu, Ghica, Garašanin, Mihajlo fejedelem, Orešković) egyetértésével is találkozott. Ausztria válságának, valamint az osztrák—francia és osztrák—porosz ellentéteknek kihasználásával a hatvanas években egyes cseh radikálisok (Frič, A. Kolik) Ausztria szétzúzása után egy közép-európai föderációban látták nemzetük szabad fejlődését megvalósíthatónak. Ugyanebben az időben egy Ausztria-ellenes horvát áramlat (I. Tkalac terve) a délszlávok egyesülését a dunavölgyi-balkáni államok szövetségének keretében képzelte el.

A Monarchia létét igenlő szláv és román nemzeti mozgalmak is Magyarország és a Monarchia föderatív átszervezésének útján keresték nemzeti fejlődésük megoldását, így pl. az 1861-es szlovák és román program, az Egyesült Szerb Ifjúság és a Svetozar Miletić vezette szerb liberális mozgalom, vagy már a XX. század elején Aurel C. Popovici terve stb.

A marxista ideológiai alapon álló munkásmozgalomnak is voltak tervei a nemzetiségi kérdés rendezésére. Az osztrák szociáldemokrácia 1899. évi brnoi (brünni) programjában a történelmi tartományok helyébe etnikai elv alapján kialakított autonóm közigazgatási egységek felállítását, valamint a nemzeti kisebbségek védelmét követeli. Ebből a programból dolgozott ki azután részletes tervet Karl Renner, valamint Otto Bauer. Ők a Monarchia lakosságának nagyfokú nemzeti kevertségét figyelembe véve a vegyes lakosságú tartományokban nemzeti autonóm kerületek felállítását tartották szükségesnek, ezenkívül a nemzeti kisebbségek jogait igyekeztek biztosítani azzal az elgondolással, hogy az azonos nemzethez tartozó egyének, lakóhelyüktől függetlenül, kataszteri jegyzékbe foglalva személyi autonómiát is élveztek volna. Ez az elgondolás alig foglalkozott a nemzetek gazdasági és szociális problémáival. A nemzeti kérdést leszűkítve lényegében nyelvi és kulturális kérdésnek tekintette. Lenin élesen bírálta a nemzeti autonómia eszméjét, mert a nemzeti kúriákban való elhatárolás a nacionalizmus felé hajtja az embereket.

Az imperialista hatalmak balkáni érdekütközése miatt e terület népei igen erős külső nyomásnak voltak kitéve, Az államhatárokat a nagyhatalmak saját érdekeik szerint húzták és változtatták meg. A görögök, románok és délszlávok milliói éltek nemzetüktől, nemzeti államuktól elszakítva, Törökország és a Monarchia elnyomása alatt. Nemzeti létük emiatt nem bontakozhatott ki szabadon. A balkáni népek szociáldemokrata pártjai népeik nemzeti egységének, nemzeti fejlődésének útját keresve, az 1910 januárjában Belgrádban megtartott első balkáni szociáldemokrata konferencián, majd az 1911. október 5-én szintén Belgrádban megtartott újabb kongresszust előkészítő értekezleten kidolgozták a balkáni államok föderatív köztársaságának megalakítására irányuló tervet. Bulgária, Szerbia, Románia, Görögország szociáldemokrata pártja és néhány kisebb (macedon, montenegroi, török) szociáldemokrata csoport arra az álláspontra helyezkedett, hogy államszövetség létesítése nyújtja a balkáni kis népeknek a legjobb garanciát „a béke megtartására, az imperialista

nyomásnak való ellenállásra és a Balkán általános fejlődésére és haladására.”²

A szociáldemokrata elgondolások szerint mind a balkáni föderatív köztársaságot, mind Ausztria föderatív átalakítását a polgári társadalom keretein belül kellett volna megvalósítani. Azok a várankozások azonban, hogy a szociáldemokraták által vezetett dolgozó tömegek rábírhadják a polgári kormányokat a nemzetiségi problémák békés rendezésére, államszövetség alakítására, vagy pedig, hogy a proletariátus állhat a nemzetiségi problémák megoldásának élére, nem teljesültek.³

A nacionalista polgári vezetés a XX. század elején mind jobban hatása alá tudta vonni a délkelet-európai országok dolgozó tömegeit. A nemzeti problémák rendezése dinasztikus, hódító háborúk keretében valósult meg. A balkáni háborúk és az első világháború idején a délkelet-európai nemzetiségi kérdés megoldására irányuló tervek között mindinkább az elkülönülő kis, polgári államok alakításának gondolata került előtérbe, a kis nemzetek államszövetségének eszméjével szemben.

A polgári nacionalizmus alapját, kiindulópontját jelentő jogos nemzeti törekvések mindinkább hódító nacionalizmussá, más nemzetekkel szemben türelmetlen sovinizmussá fajultak. S az ellenségeskedéseknek az emberekre gyakorolt mindennapos hatása annál erősebben érvényesülhetett, mert ellenkező előjelű hatás hosszú ideig úgyszólván el sem juthatott hozzájuk, hiszen a szociáldemokrata pártok vezetői az első világháború kitörése után részben szociálszoviniztákká lettek, amennyiben pedig megmaradtak internacionalista platformon, gyakran nem voltak elég határozottak, s az államapparátus is megakadályozta, hogy hangjuk eljuthasson a tömegekhez.

Az első világháború azonban nemcsak a nacionalista szenvedélyeket szította, hanem egyúttal az internacionális iskola is volt. A Monarchia és Németország milliós katonái és hadifogoly tömegei, később más intervenciók hatalmak katonái is, a forradalmi Oroszországban internacionális tüzkérészen estek át. Az elhuzódó háborúval való szembefordulás, a békeharc s a mindinkább erősödő szociális követelések is szövetségessé, harcostársakká tették a Monarchia különböző nemzetiségű dolgozóit.

Az Ausztria-Magyarország egész területére kiterjedő, s minden nemzetiségének milliós dolgozó tömegeit megmozgató 1918 januári és júniusi általános sztrájkok, az 1918. február 1. és 3-án lezajlott cattarói nagy tengerészfelkelés, a harci célokban való egyetértés, a nemzetközi egység jegyében zajlott le. E mozgalmak nemzeti jellegű célkitűzései is a dolgozók nemzetközi egyetértését tükrözik. A szovjet békekezdeményezések nyomán az annexiók és hadisarc nélküli haladéktalan békekötést s a nemzetiségi problémáknak, a vitás területi és határkérdéseknek a nemzeti önrendelkezési jog alapján való megoldását követelték.

Ezek a megnyilvánulások arra mutattak, hogy a különböző nemzetiségű dolgozó tömegek: délszlávok, csehszlávok, románok, lengyelek, olaszok, magyarok, sőt a németek is, nemzeti törekvéseik megvalósítását nem olyan módon —

² Istorijiski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, VI. tom. Beograd 1951. 281. l.; *Dimitir Blagoev*: Izbrani proizvedenija, II. tom. Szófia é. n. 596. l.

³ Az 1918 előtti államszövetségi tervekre vonatkozólag lásd: *F. Zwitter, J. Šidak, V. Bogdanov*: Les problèmes nationaux dans la Monarchie des Habsbourg. Beograd, 1960. 93—98, 140—141. stb. l.; *Mérei Gyula*: Föderációs tervek Délkelet-Európában és a Habsburg-monarchia 1840—1918. Budapest, 1965.

hódítások és újabb nemzetiségi súrlódási felületek kialakításának útján — képzelték el, ahogyan az az első világháború után a nacionalista burzsoáziák vezetésével végbement. Az önrendelkezés számukra azt jelentette, hogy minden nép szuverén módon, maga intézze saját ügyét, anélkül, hogy más nép, idegen állam akadályozná ebben, de anélkül is, hogy maga más népeket elnyomna.

Ennek az irányzatnak a hangja mind jobban elveszett a fokozatosan erősödő nacionalista követelések kórusában, híveinek nagy részét is hatásuk alá tudták vonni a nacionalista irányzatok. Ezeknek az embereknek a nacionalizmusból való kiábrándulása azonban hamarosan megkezdődött. Rövid idő alatt rádöbbenetek arra, hogy a burzsoázia a nemzeti önrendelkezési elvet csak addig hangoztatja, amíg az osztályérdekei szempontjából hasznosnak látszik, de azonnal elveti azt, amint hegemonista törekvései számára akadályt jelent. E kiábrándulók hangulatát, az igazságra rádöbbenését érzékeltető cikket közölt 1919 áprilisában a csehszlovák szociáldemokrata baloldal lapja. Kifejti, hogy a szovjet béke delegáció által Breszt-Litovszkban követelt nemzeti önrendelkezés Csehországban is örömteli visszhangot váltott ki. „Akkor mi — folytatja a cikk — önrendelkezésre, önálló államiságra vágytunk. A nép meg volt győződve, hogy egyesülni fog a szlovák ággal. Senki sem beszélt azonban arról, hogy ebben az új államalakulatban lengyelek, ukránok, magyarok lesznek. Maga az »önrendelkezés« szó egyszerűen azt jelenti, hogy minden nemzet maga határozza meg sorsát, létének további útját . . . Amikor Habermann, Klofáč, Staněk megjöttek Párizsból, ahol meggyőződtek arról, hogy többet érhetünk el, mint amit kívántunk, megszűnt a nemzetek önrendelkezésére való hivatkozás, ellenben a gazdasági szükségességet szajkózták, mégpedig annál jobban, minél erősebb lett az imperialista törekvések vonala a burzsoá politikában. A jelenlegi hazai és nemzetközi helyzet arra mutat, hogy ez a gazdasági szükségesség a viszály almájává válik.”⁴

A néptömegek ösztönös nemzeti törekvésének általános fogyatékosága volt 1918-ban, hogy nem rendelkezett az egyes népekre vonatkozó saját programmal, politikai vezetéssel, csak azzal a jelszóval, amelyet a bolsevik párt adott ki. E jelszó népszerűsége azonban olyan hatalmas volt, hogy annak még a nacionalista mozgalmak, polgári pártok sem tudtak ellenállni, s 1918-ban már szinte minden politikai mozgalom jelszavainak élén a nemzeti önrendelkezési jog követelése állott. Ez viszont többek között azzal a következménnyel járt, hogy minden nacionalista mozgalom úgy értelmezte a nemzeti önrendelkezést, ahogy az számára a leghasznosabbnak bizonyulhatott. A magyar polgári liberális nacionalizmus Magyarország integritásának megőrzésére, a szerb és horvát nacionalista irányzatok minden olyan területnek a szerb, illetve délszláv államhoz csatolására kívánták felhasználni, amelyen, akár elenyésző kisebbségben is, szerbek, horvátok éltek. A román nacionalisták az önrendelkezési jog alapján a Tisza vonaláig akarták a Román Királyság határát kiterjeszteni, stb.

A tömegmozgalmakban is megfigyelhető, hogy azoknak tartalma 1918 folyamán mind erőteljesebb nemzeti töltést kap. A munkás és paraszt tömegek kezdeti spontán háborúellenes megmozdulásai, amelyek mind szervezettebbé és erőteljesebbé válva egyre több szociális követelést vetettek föl, különösen 1918 május — júniusától mind határozottabb nemzeti színeződést, nemzeti differenciálódást mutatnak. S a nemzeti jelszavakban a nemzeti önrendelkezés elvi követelését mindjobban a polgári nacionalista célkitűzések konkretizálják. A szociál-

⁴ Sociální Demokrat. 1919 ápr. 11. — Jaká bude republika socialistická?

demokrata pártok általában nem tudtak a nacionalista áramlatokkal szembe szállni és internacionalista tartalommal megtölteni a nemzeti követeléseket.

Magyarországon az MSzDP, saját nemzeti koncepció híján 1918 október végén a polgári radikálisok Jászi Oszkár által kidolgozott nemzetiségi programját fogadták el, amelynek központi gondolata Magyarország integritásának megőrzése volt, s az önrendelkezési elvet úgy szerette volna alkalmazni, hogy megakadályozza a szomszédos nemzetek jogos, történelmileg szükségszerű egyesülését. A cseh és szlovák szociáldemokraták többsége a Masaryk vezette csehszlovák polgári nacionalista nemzeti mozgalom támogatójává vált. A cseh szociáldemokrata vezetők „az össznemzeti szolidaritás” és „a nemzet valamennyi osztályának és rétegének egyetértő együttműködése” jelszavát hangoztatva vettek részt az 1918 júliusában megalakult és a nacionalista polgárság által irányított prágai Csehszlovák Nemzeti Bizottság munkájában. A szlovák szociáldemokrata vezetők az 1918. október 30-án Martinban (Turócszentmártonban) megalakított Szlovák Nemzeti Tanácsban vállalták a csehszlovák polgári nacionalizmus támogatójának szerepét. — A horvát és szlovén szociáldemokrata párt a zágrábi Nemzeti Tanácsban — feledve a délszláv szociáldemokraták a délszláv, illetve balkáni köztársaságok szövetségének megvalósítására irányuló célkitűzéseit — a polgári tervek feltétel nélküli kiszolgálója lett, s a délszláv egyesülésnek a nép várározásával ellentétes módon való megvalósulását segítette. Az osztrák szociáldemokrata párt — miután tehetetlenül végignézte, hogyan omlanak össze a Monarchia megmentésére irányuló föderációs tervei — hátat fordított a Duna-medencének és a Balkánnak, s az Anschluss gondolatával kezdett foglalkozni.

A jugoszláv szociáldemokraták egy része nem adta ugyan fel internacionalista elképzeléseit, azonban nem is tudott azoknak érvényt szerezni. A háború előtt kidolgozott balkáni föderáció eszméjéhez való ragaszkodást tükrözi az a nyilatkozat, amelyet 1918. november 6-án az Olasz Szocialista Párt 3, és a jugoszláv szociáldemokrata párt 9 képviselője írt alá Párizsban. A nyilatkozat Délkelet-Európa szociáldemokratái előtt álló közvetlen feladatnak tekinti, hogy „megalakítsák a balkáni köztársaságok konföderációját, amelyet a dunai államok föderációjává kell kibővíteni.”⁵

A Szerb Szociáldemokrata Párt központi vezetősége közvetlenül a jugoszláv egységnek a Szerb, Horvát, Szlovén Királyság proklamálásával való megvalósítása utáni napon határozatban nyilvánította ki, hogy a jugoszláv népek egyesülése „csak minden balkáni nép balkáni köztársaságok föderációjában való egyesülésével és a többi szomszéd néppel való békés egyezmények és föderáció megkötésével tekinthető teljes értékűnek”.⁶

Mindkét állásfoglalás az első világháború előtt kialakított balkáni polgári demokratikus köztársaságok föderációjának eszméjét eleveníti fel. Nem ismeri fel azonban, hogy a polgárság már a jugoszláv egység más jellegű megoldását választotta, s azt sem, hogy az adott körülmények között a szomszéd népekkel való békés egyezmények hangoztatása nem lehetett elegendő a céljaik elérésére fegyveres erővel törő polgári nacionalista irányzatok ellen.

A Román Szocialista Párt vezetősége arra törekedett, hogy a nemzeti kérdést a szocialista forradalom érdekeinek rendelje alá. 1918. november 16-án

⁵ Gradja o stvaranju jugoslovenske države (I. I. — 20. XII. 1918). Összeállították: Dr. D. Janković, Dr. B. Krizman. Beograd. 1964. 492. 1

⁶ Uo. 678. 1.

kiadott *Traiască Socialismul* nevű lapjának első számában a vezércikk a romániai dolgozók elé példaként állítja az oroszországi forradalom mellett a bukovinai és erdélyi románok forradalmi mozgalmát, mint amely a népek közötti ellenségeskedések felszámolását és a munkások kizsákmányolásának megszüntetését tűzte ki célul. Jelszavaiban a romániai forradalmat, a román szocialista köztársaságot, a nemzetközi szocializmust és az európai föderatív köztársaságot élteti.⁷

A háborúból viszonylag erős hadsereggel kikerült reakciós román királyi kormánynak elegendő ereje volt ahhoz, hogy a fellendülőben levő romániai forradalmi mozgalommal s a Szocialista Párt forradalmi vezetőségével szemben terrorisztikus módszereket alkalmazva lépjen fel. 1918. december 26-án (a görögkeleti naptár szerint 13-án) fegyveres erővel, sortűzzel verte szét a munkások sztrájkmozgalmát és bukaresti tüntetését. A Szocialista Párt vezetőit letartóztatta, s közülük 1919 március közepén 52-t állított bíróság elé. A terror alkalmazásával és a párt lefejezésével sikerült elérnie, hogy a Román Szocialista Párt élére 1919 májusában opportunistá vezetés kerüljön.

A Tanácsköztársaság kikiáltásának idején a szomszédos országok közül egyedül Ausztriában működött — viszonylag kis tömegbefolyású — kommunista párt. Csehszlovákiában a szociáldemokrata baloldal dr. Šmeral vezetésével 1919 elején még csak megkezdte harcát az opportunistá, polgári politika szolgálatába szegődött szociáldemokrata vezetőség ellen. A kommunisták kis csoportokat alkottak. Ezek közül a kladnoi mozgalom volt a legerősebb, ahol Alois Muna, az OK(b)P cseh szekciójának egykori elnöke törekedett az erősen baloldali szociáldemokrata szervezetet a kommunista szervezkedés bázisává tenni. Romániában a rendőri-katonai terror csírájában igyekezett elfojtani a kibontakozó kommunista mozgalmat. Már 1919 január végén bebörtönözte a mozgalom szervezésére hazaérkezett Arítion Pescariut, az OK(b)P román szekciójának vezetőjét más hazatért kommunistákkal együtt, és sikerült késleltetnie az internacionalista forradalmi munkásmozgalom szervezeti kialakulását. Jugoszláviában a szociáldemokrata pártok erős baloldala, valamint a Szovjetországból hazatért jugoszláv kommunisták által 1919 március elején megalakított illegális kommunista Pelagić Szövetség az erők összegyűjtésénél tartott, hogy 1919 április végén, a jugoszláv szociáldemokrata pártok egyesítő kongresszusán megalakítsák a JKP elődjét, Jugoszlávia Szocialista (kommunista) Munkáspártját.

Ilyen körülmények között kezdte meg 1918 november végén a Kommunisták Magyarországi Pártja internacionalista, osztályharcos szervező és propagandamunkáját, hogy 1919 márciusában — a polgári demokratikus kormányzat teljes csődbejutása után — a MSzDP-vel egyesülve, annak baloldali és centrista vezetőivel együtt megkísérelje, hogy — Kun Béla szavaival — „megteremtsen egy területet, ahol a tagadás megvetheti a lábát a kapitalizmussal szemben és nemcsak megdöntheti a kapitalista világot itt Magyarországon, hanem majd kiindulópontja lehet nyugat felé a nemzetközi proletárforradalomnak”.⁸

A magyar kommunisták a baloldali és centrista szociáldemokratákkal

⁷ PI Archivum. A bukaresti Párttörténeti Intézettől kapott filmtekercsen található felvétel; V. Liveanu: 1918. Din istoria luptelor revoluționare din România. București. 1960. 372. l. — Liveanu csak a romániai forradalomra vonatkozó felhívásokat, jelszavakat közli, a nemzetköziség és a föderatív államszövetség jelszavainak közlését mellőzi.

⁸ Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Bpest. 1958. 187. l.

abban a szilárd meggyőződésben kiáltották ki a proletárdiktatúrát, hogy Közép- és Délkelet-Európa országainak dolgozó tömegei, egymással internacionalista szövetségben készek megdönteni burzsoáziájuk uralmát, saját kezükbe venni sorsuk további irányítását. Meggyőződésüket arra alapozták, hogy az új államok 1918 végén megalakult kormányai sehol sem tudtak még végetvetni a forradalmi mozgalmaknak. A tömegek harca tovább folyt: a munkásság a gyárak szocializálását, 8 órás munkanapot, túrhető bért, a szegényparasztság földosztást, a dolgozók összessége igazságosabb társadalmi gazdasági rendszer megvalósítását követelte, míg a Monarchia megdöntésével hatalomra került nacionalista polgárság-kispolgárság a gazdasági-társadalmi rendszerben minden érdekeit sértő változás megakadályozására törekedett. A forradalom tehát 1919 márciusában még nem zárult le, kimenetelét a következő hónapok harcainak kellett eldöntenie.

A magyar kommunisták bizakodását nagymértékben erősítette a tudat, hogy a szomszédos országokban személyes ismerőseik, az oroszországi forradalomban megedződött harcostársaik álltak a kommunista szervezkedés élvonalában, akikkel már Moszkvában tervezgettek itthoni forradalmi feladataikról, azok összehangolásáról, a szocialista államok internacionalista szövetségének megalakításáról, s hazatérésük után szoros kapcsolatban állottak egymással. Olyan várakozás élt bennük, hogy a szocialista forradalomnak láncreakcióként kell végighaladnia az európai országokon keletről — Szovjetországból — nyugati irányba, és úgy gondolták, hogy e láncreakcióban Magyarország az első láncszem. Abban reménykedtek, hogy a magyarországi példa meg fogja gyorsítani a forradalmi mozgalmak szocialista irányba való kibontakozását.

Ezt a várakozást a baloldali és centrista szociáldemokraták is magukévá tették. A proletárdiktatúra kikiáltásáról határozatot hozó Munkástanács-ülésem mondta Garbai Sándor: „Az a meggyőződésünk, hogy úgy a szerb, mint a román, német és cseh elvtársakra, de nem kételkedünk abban, hogy az olasz és francia elvtársakra is a mi döntő elhatározásunk nem tévesztheti el hatását. Kell, hogy érlelő hatása legyen ennek a mi elhatározásunknak, kell, hogy a nagy nemzetközi kapcsolat megteremtésével ledönthessük az imperializmus uralmát.”⁹

A forradalom továbbterjedése a Tanácsköztársaság politikájának központi gondolata volt. A tanácskormány tagjai a Magyarországi Tanácsköztársaság létfeltételének biztosítását a szocialista forradalomnak a szomszédos országokban való közeli győzelmétől várták.

A magyar tanácsállamot „a szocializmus előretolt bástyájának” tekintették, amelyről majd átesap a proletárforradalom tüze a szomszédos országokon keresztül nyugat felé, amelynek feladata biztosítani a szocializmus győzelmét Közép-Európában.¹⁰ Ilyen körülmények között elsőrendű jelentőséget kapott a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikája. Milyen volt ez a politika?

Mindenekelőtt le kell szögeznünk, hogy a nemzetiségi kérdés, a nemzetiségi politika 1919. március 21-én teljesen új, szélesebb tartalmat nyert Magyarországon. Amíg a polgári demokratikus forradalom magyarországi belügynek, az ország területi integritásáért vívott harc részének tekintette, addig a Tanácsköztársaság politikájában a nemzetközi proletárforradalomért folytatott harc

⁹ Az egység okmányai. Bpest 1919. 3. 1.

¹⁰ *Kun B.*: i. m. 494. és 508. l.

részévé, a Duna-völgyi nemzetek szocialista együttelésének kérdésévé vált. Ennek a politikának elvi irányvonalát röviden a következőkben lehetne összefoglalni:

A nemzetiségi kérdés lényegében osztálykérdés, amely az osztályellentétek felszámolásával oldódik meg. Végső megoldását az államhatárok eltüntetésével a proletár világforradalom hozza meg. A nemzetek önrendelkezési joga a kapitalizmus viszonyai között a burzsoázia önrendelkezési jogát jelenti, s ez szükségszerűen kapitalista célok, imperialista rablóosztönök fölkeltéséhez vezet. A nemzeti önrendelkezés eszméjével a proletárok, dolgozók önrendelkezési jogának eszméjét állította szembe, ami tulajdonképpen a hatalomnak a proletariátus részéről való elfoglalását, a szocialista forradalom megvalósítását jelentette. A hatalomra jutott proletariátus azután nemzetét szerveződik és hatalmával az önrendelkezés jelszavát arra használja fel, hogy a világ — vagy egy nagyobb terület — dolgozóit a nemzetközi forradalom tüzeiben egységbe kovácsolja, illetve átmeneti megoldásként a nemzeti tanácsköztársaságokat föderatív államszövetségben egyesíti.¹¹

Ennek az elvi irányvonalnak legfontosabb megnyilvánulásait a következőkben lehetne összefoglalni:

1. A nemzetiségi politika, a nemzetközi kapcsolatok alapjává a gyakorlatban is az internacionalizmus, a nemzetközi proletariátussal való kapcsolatok kiépítése vált. A Tanácsok Országos Gyűlése határozatban nyilvánította ki, hogy a Tanácsköztársaság természetes szövetségésének tekinti a „proletár-államokat”, hogy valamennyi állam dolgozóival békében kíván élni, nemzetközi szolidaritásukra támaszkodik és védelmük alá helyezi magát.¹²

Alkotmányban rögzítette, hogy a Tanácsköztársaság a külföldi forradalmároknak menedékjogot biztosít, s hogy minden külföldi proletárnak megadja a magyar proletárokat megillető jogokat.¹³

A Tanácsköztársaság internacionalista nemzetiségi politikájának egyik legkifejezőbb megnyilvánulása a nem magyar forradalmárok szervezetének és szövetségüknek, a Magyarországi Nemzetközi Szocialista Föderációnak megalkotása és a nemzeti szekciók tevékenységének messzemenő támogatása volt.

2. A különböző nemzetek együttelését föderatív államszövetség keretében kívánták megoldani. A Tanácsok Országos Gyűlése határozatban mondta ki, hogy a tanácsok föderatív köztársaságának, államszövetségének kiépítésére törekszik — mint átmeneti megoldásra —, „amíg a nemzetközi proletárforradalom az egységes nemzetközi proletár tanácsköztársaságot lehetővé teszi”.¹⁴

Az alkotmány 3. §-a szerint „a Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetsége”, „célja a dolgozók nemzetközi tanácsköztársaságának megvalósítása”. Az alkotmány 88. pontja szerint „a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság nem állja útját annak, hogy a főlzabados területek népességük és gazdasági erjük folytán erre képes nemzetei a Tanácsköztársasággal szövetséges külön tanácsköztársaságokat alkossanak”.¹⁵

¹¹ Lásd: Vörös Újság 1918. dec. 25. — Burzsoá vagy proletár önrendelkezés; uo. 1919. máj. 22. — Sovinizmus és proletárdiktatúra; Kun Béla beszéde a pártprogramról 1919. máj. 14-én MMTVD VI/A köt. 493. l.; A Tanácsok Országos Gyűlésének határozata. A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. Bpest. 1919. 114—116. l.; Tanácsköztársaság 1919 június 29. — A Magyarországi Szocialista Tanácsköztársaság Alkotmánya.

¹² MMTVD 6/B köt. 155. l.

¹³ Uo. 214—215. l.

¹⁴ Uo. 155. l.

¹⁵ Uo. 214, 222. l.

3. A szomszédos népekkel, országokkal való vitás nemzetiségi problémák rendezése érdekében, a „dolgozók önrendelkezésének elve” alapján (ami ebben az esetben gyakorlatilag a nemzeti önrendelkezés elismerését jelentette) lemondott a területi integritás politikájáról és arra törekedett, hogy „a Monarchia területén képződött nemzeti államok” egymáshoz való viszonyukat közös konferencián rendezzék.¹⁶

A tanácskormány külpolitikájában a szomszédos országokkal békés kapcsolatokat, kormányaikkal normális diplomáciai viszony megteremtésére törekedett.

4. A Tanácsköztársaság a területén élő nem magyar népcsoportok helyzetének rendezésére a nemzetiségi egyenjogúság és az önrendelkezés elveinek megfelelően egész sor intézkedést hozott.

Az alkotmány szerint a Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbséget. Megszüntette az ország nem magyar lakosaira utaló nemzetiségi megjelölést (amivel azok régi sérelmét orvosolták). Az alkotmány kimondotta, hogy a Tanácsköztársaság „nem tűri a nemzeti kisebbségek bármilyen elnyomását és nyelvük használatának bármilyen korlátozását”. Ezzel szemben mindenki szabadon használhatta anyanyelvét, s minden hatóságot köteleztek „a Magyarországon használatos nyelvek bármelyikén kiállított hozzátartozó beadványt elfogadni s mindenkit saját anyanyelvén meghallgatni és vele tárgyalni”.¹⁷

Az ország területén élő kisebbségek helyzetét a föderációs államszervezési elvnek megfelelő autonómiák alakításával igyekeztek rendezni. Az autonómiák kettős rendszerének kiépítését kezdték meg. „Műveltségének fejlesztésére” minden népcsoport országos tanácsot szervezhetett. Ennek hatásköre kiterjedt a népcsoportokhoz tartozó minden egyénre, bárhol lakott is. E hatáskör azonban kizárólag nyelvi, művelődési kérdésben érvényesülhetett. Az autonómia másik formája a népcsoportok területi önkormányzata volt. Az alkotmány szerint a nagyobb, összefüggő területen többségben lévő nem magyar népcsoport „nemzeti kerületet” alakíthatott, s „a nemzeti kerületek tanácsai önállóan intézik a kérdéses területek beligazgatását, igazgatszolgáltatását és közművelődését”.¹⁸

A Magyar Népköztársaság 1918: X. és 1919: VI. néptörvényét (a ruszin és német autonómiáról) továbbfejlesztve, a Forradalmi Kormányzótanács 1919. április 28-án német és ruszin tanács megválasztását rendelte el, s felhatalmazta a német és ruszin népbiztosságot a német- és ruszinlakta területek választási beosztásának megállapítására.¹⁹

Szóba került három (sőt több) német autonóm kerület felállítása is, végül azonban a Forradalmi Kormányzótanács egy, nyugat-magyarországi német nemzeti kerület felállítását rendelte el.²⁰

Meg kell még említeni, hogy a német és a rövid ideig — az április végén bekövetkezett cseh-szlovák és román megszállásig — fennállott ruszin autonóm kerület mellett gyakorlatilag területi önkormányzat alakult ki Magyarországon

¹⁶ Uo. 155. l. A Tanácsok Országos Gyűlésének határozata.

¹⁷ Uo. 215. l.

¹⁸ Uo. 222. l.

¹⁹ Tanácsköztársaság 1919 április 7. — A Forradalmi Kormányzótanács LXXVII. számú rendelete.

²⁰ Tanácsköztársaság 1919 július 17. — A Forradalmi Kormányzótanács CXXXIX. számú rendelete.

délnyugati csücskében, a muraszombati járásban, ahol a lakosság többsége szlovén (vend) volt. A Muraszombat székhellyel működő Szlovén Munkástanács és a Szlovén Vidék Direktóriuma jogi helyzetét és hatáskörét azonban hivatalosan nem tisztázták.

5. A Tanácsköztársaság internacionalista nemzetiségi politikájából következett, hogy megalkuvás nélkül, az önrendelkezés elveinek megfelelően képviselte a magyar nemzeti érdekeket. A jószomszédság kialakítását tartva szem előtt, békés megoldásokra törekedve igyekezett megvédeni a magyar nép szuverenitását, igazságos területi rendezést elérni, de amikor arra szükség volt, fegyverrel is szembeszállt az imperialista hódító és intervenciós politikával.

Nem kétséges, hogy a Tanácsköztársaság a magyar nép érdekeit, kívánóságát fejezte ki, amikor a békés szomszédi viszony kialakítására nem akármilyen áron törekedett, hanem a minden nép érdekét egyaránt figyelembe vevő önrendelkezés alapján. Amikor a tanácskormány a kialakult helyzet realitását figyelembe véve jószomszédi viszony kialakítását szorgalmazta a szomszédos polgári államokkal, nem hagyott kétséget afelől, hogy a szomszédos nemzetek érdekeinek kölcsönösen megfelelő békés együttélést, a nemzetiségi problémák megoldását, csak a szocialista államok szövetségének megalakítása útján véli elérhetőnek.

A föderatív államszövetség kialakításának nem voltak konkrét tervei, arról csak általános elképzelések éltek, amelyekről azonban a Tanácsköztársaság és a Nemzetközi Szocialista Föderáció egyes vezetőinek megnyilatkozásából, az alkotmányból, a Forradalmi Kormányzótanács egyes rendeleteiből viszonylag határozott képet kaphatunk.

Annak ellenére, hogy a föderáció gondolata nem volt ismeretlen Magyarországon és a szomszédos országokban, bizonyos, hogy a Tanácsköztársaság államszövetségi terve Szovjetország föderatív berendezésének programja alapján született meg.

A Szovjetek III. Összoroszországi Kongresszusa 1918. január 25-én jóváhagyta „a dolgozó és kizsákmányolt nép jogának kinyilatkoztatását”, amelynek I./2. pontja kimondja, hogy: „Az Oroszországi Szovjet Köztársaság szabad nemzetek szabad szövetségének alapján, mint a nemzeti Szovjet Köztársaságok föderációja alakul meg.”²¹ (Hasonló megfogalmazást láthatunk a Magyarországi Tanácsköztársaság alkotmánya fentebb idézett 3. §-ában.)

A szovjet államban a nemzetek szabad szövetsége nagyobb nemzetek államainak föderatív szövetsége, valamint a kisebb nemzetek, nemzeti kisebbségek autonómiája formájában valósult meg. A föderációk és autonómiák kettős rendszerének későbbi egysége azonban 1919—1920-ban még a Szovjetunióban sem alakult ki világosan. Gyakran az autonómiát is föderációnak tekintették, s ismeretes, hogy Sztálin a föderáció neve alatt autonóm köztársaságok rendszerének kialakítását tervezte.

A még Szovjetországban is tisztázatlan kérdésben 1922-ben Lenin fellépése teremtett rendet, aki határozottan szembeszállt azzal az állásponttal, hogy a szovjet nemzetek szocialista együttélését a nagyobb nem orosz nemzetek autonóm köztársaságainak az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjetköztársaságba való belépésével oldják meg.²²

Anélkül, hogy e kérdés részletesebb boncolgatásába kezdenénk, rá kell

²¹ Lenin Művei 26. köt. Bpest. 1952. 438. l.

²² Lenin a nemzetköziségről és hazafiságról. Bpest. 1957. 166—172. l.

mutatunk, hogy 1917 előtt a nemzetközi munkásmozgalom nem munkálta ki kielégítően a majdan létrejövő szocialista nemzetek együttélésének problémáját. A föderatív államszövetség alakításának gondolata határozott formában Leninél is csak a szocialista forradalom után, 1918 januárjában, a dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása c. tervezetében jelenik meg.²³

A nemzetek együttélésének formáira vonatkozó kérdésekben, az autonómia és föderáció megkülönböztetésében a Tanácsköztársaság tervei, jogalkotásai is bizonytalanságot, tisztázatlanságot árulnak el. Nézzük például Kun Bélának a pártkongresszuson tartott előadását. „Ez az állam — mondotta Kun Béla —, amely klasszikus országa volt a nemzetiségi elnyomásnak, ma föderatív proletárköztársasággá alakult.” És tovább: „Mint a föderatív köztársaság hívei, az egymással szövetséges tanácsköztársaságok rendszerére törekszünk a legteljesebb nemzeti és kulturális autonómiának, önkormányzatnak és függetlenségnek biztosításával.”²⁴

Ami a föderációnak az első idézetben szereplő értelmezését illeti — anélkül, hogy a kijelentésben található egyéb nem szabatos megfogalmazásra kitérnénk — az még valójában nem föderáció, nem államok vagy nemzetek szövetsége. Tanácsmagyarország valójában nem volt szövetségi, föderatív állam, hanem központosított állam volt, amely két nemzeti kisebbségnek területi autonómiát, és minden nemzeti kisebbségnek kulturális autonómiát adott. Ez a kulturális autonómia azonban nem bonthatta meg a területi alapon nyugvó tanácsszervezetet.²⁵

A föderáció kétoldalú szerződés. Két vagy több nemzet, illetve állam szerződése államszövetség megkötéséről. A Tanácsköztársaság nevében — és célkitűzéseiben — a föderációnak ez a helyes értelmezése is benne volt. Ez a fenti második idézetből is kiderül. A „Szövetséges” megjelölés a Tanácsköztársaság hivatalos nevében, s a Tanácsköztársaság föderatív állammá való alakulásának deklarálása azonban valójában a magyarországi proletárállam céljait, törekvéseit, nem pedig tényleges helyzetét, államformáját fejezte ki.

Mármost fölmerül a kérdés, hogy milyen területek, mely nemzetek, illetve országok föderalizálásának, Tanácsmagyarországgal való államszövetségre lépésének távlata szerepelt a Tanácsköztársaság vezetőinek elképzeléseiben, terveiben. A kérdést annál inkább fel kell tennünk, mert a Tanácsköztársaság Alkotmánya ad rá ugyan választ, ez azonban nem eléggé világos, inkább félrevezető. Az alkotmány 88. §-a, amint már idéztük, arról szól, hogy a Tanácsköztársaság nem állja útját annak, hogy „a főlzabaduló területek” nemzeti külön szövetséges tanácsköztársaságokat alkossanak. Ez a megfogalmazás olyan következtetésre vezethet, hogy a történelmi Magyarország „főlzabaduló területeiről” beszél. Az ilyen értelmezést Rónai Zoltánnak, az alkotmánytervezet előadójának, a Tanácsok Országos Gyűlésén elhangzott egyik főlszóalása is megerősítheti.²⁶

²³ Lenin Művei 26. köt. 438. l.

²⁴ MMTVD 6/B köt. 18. l.

²⁵ U.o. 221—222. l. — A Tanácsköztársaság Alkotmányának 84. és 86. §-a.

²⁶ A Tanácsok Országos Gyűlésén az alkotmánytervezet vitájában Miklós Móric kifogásolta, hogy a közművelődés irányítását nem utalták a központi tanácsszervek hatáskörébe, hanem az egyes nemzetek, illetőleg nemzeti kisebbségek országos tanácsára bízták. A problémát az okozta, hogy ilyen jellegű (kulturális) magyar nemzeti tanács felállítását nem írták elő. Rónai Zoltán azt válaszolta Miklósnak, hogy a magyar tanácsot is „meg kell alkotni abban az esetben, ha felszabadul az ország egész területe. . .” — A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. Bpest. 1919. 248. l.

Jelenleg is van olyan nézet, amely az alkotmány nem egészen világosan megfogalmazott 88. §-ának jelentését úgy értelmezi, hogy: „a Tanácsköztársaság arra törekedett, hogy a volt magyarországi nemzetiségek alkossanak önálló tanácsköztársaságokat, vagy pedig, ha ez nem látszik célszerűnek, csatlakozzanak a Tanácsköztársasághoz”.²⁷

A fenti értelmezés a továbbiakban azt mondja, hogy a Tanácsköztársaság neve is ilyen megfontolásból volt Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság. Ez a magyarázat értelenyszerűen annyit jelentene, hogy a Tanácsköztársaság alkotmánya egy szocialista Nagy Magyarország kialakulására számítva adta volna a Szövetséges Tanácsköztársaság nevet a magyarországi proletárállamnak. Ilyen leszűkített értelmezés viszont nehezen lenne összeegyeztethető a Kormányzótanácsnak a régi Magyarország határain messze túltekintő internacionalista politikájával, azzal, hogy az általa is elismert új szomszédos államok szocialista útra térését, s e szuverén szocialista államok önkéntesen létrejövő föderatív szövetségének kialakulását tartotta szem előtt.

Ez utóbbi gondolatmenet az eddig kifejezett formában nyilván nem eléggé meggyőző. Am egészen konkrét adatok is arra mutatnak, hogy a Tanácsköztársaság terveiben, alkotmányában szereplő föderatív államszövetség nemcsak a kisebbségek önkormányzatának megvalósítását, valamint a fölszabaduló volt „nemzetiségeknek” a Tanácsköztársasággal való szövetkezését jelenti, hanem ennél jóval többet.

Május 20-án Sopronban, a nyugat-magyarországi Munkástanács (a Gaurat) első ülésén Kun Béla is fölszólalt és itt hangzott el az Ausztria felé fölhívásnak szánt következő kijelentése: „Mi minden percben készek vagyunk arra, hogy Német-Ausztria proletariátusával egységes föderatív országot alkossunk.”²⁸

Az idézetek tömegével lehetne bizonyítani, hogy a Tanácsköztársaság vezetői a szocialista forradalom továbbterjedésétől magátólértetődő természetességgként várták a „nemzetközi tanácsköztársaság”, a „tanácsok nemzetközi köztársaságának” legalábbis Európa nagy részén — Kun Béla március 27-i kormányzótanácsai felszólalása szerint a francia határig — való megalakulását. Am e „maximális” várakozásokon túl az adott helyzetnek megfelelő „minimális” tervekkel is találkozunk.

Kun Béla a Forradalmi Kormányzótanács — előbb említett március 27-i — ülésén bejelentette, hogy rádió útján tárgyalások indulnak a Tanácsköztársaság, Ukrajna és az Orosz Szovjetköztársaság között, „hogy a három köztársaság egységes területet alkosson”.²⁹

Am a szocialista államszövetség megalakítására való törekvés ebben az időben nemcsak a Tanácsköztársaság magyar vezetőinél látható.

A Nemzetközi Szocialista Föderáció szlovák és cseh szekciójának szervezeti szabályzatába foglalt program VII. pontja megvalósítandó célként tűzte ki „az egyes nemzeti államalakulatok föderatív szövetségének” megvalósítását, „ahol nem lesz nemzeti és hátramesgye, amely viszályt és háborút okozna”.³⁰

²⁷ *Hajdu Tibor*: A nemzeti kérdés és az 1918—1919-es forradalmak. A magyar nacionalizmus kialakulása és története. Bpest. 1964. 263. l.

²⁸ Népszava, 1919. máj. 21. — A nyugatmagyarországi Munkástanács tiltakozik a Német-Ausztriához való csatolás ellen. — A Soproni Vörös Újság május 21-i számában Kun Béla beszédének ugyanezt a részét közli: „... minden pillanatban készek vagyunk arra, hogy a proletár szovjet Ausztriával föderatív egységet kössünk.”

²⁹ PI Archivum. A Forradalmi Kormányzótanács 1919. márc. 27-i jegyzőkönyve.

³⁰ Červené Noviny 1919. máj. 31., jún. 1. — Organisačné stanovky slovenskej socialistickej (komunistickej) sekcije v Uhorsku.

Antonin Janoušeknek, a Föderáció csehszlovák szekciója elnökének több megnyilatkozásából az is kiderül, hogy a program általános célkitűzésének realizálásaként a Tanácsmagyarország és Csehszlovákia (nem csak Szlovákia!) közötti államszövetség megkötése közvetlen feladatként szerepelt a szekció — és a Tanácsköztársaság — terveiben. A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása előtti napon megjelent cikkében a „Magyarországgal és Ukrajna-Oroszországgal” föderatív szövetségben egyesült csehszlovák tanácsköztársaság megalakításáról ír.³¹

Janoušek, már mint a Szlovák Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsának elnöke rádiógramot intézett a csehszlovák külügyminiszterhez. Ebben hitet tesz a csehszlovák állami egység mellett, kifejezve, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság megalakítása nem szeparatív törekvést, vagy Magyarországhoz való csatlakozást jelent. „A cseh proletariátushoz elvtársi és testvéri szolidaritás érzése köt bennünket és elszakíthatatlan állami kötelékben akarunk vele élni.”³²

Ugyancsak Antonin Janoušeknek a Tanácsok Országos Gyűlésén elhangzott felszólalásában találhatunk egy konkrét elgondolást (vagy várakozást) a föderatív államszövetség kialakulására vonatkozólag. A felszólalás június 14-én hangzott el, amikor a csehszlovák állam a fronton elszenvedett vereségek és a belső elégedetlenség miatt súlyos válságot élt át. Janoušek ebben, a helyzetben arról beszélt, hogy a cseh proletariátus most került válaszütra, hogy a fegyvert „a Masarykok ellen fordítja-e. Ha ezt megteszi — mondotta Janoušek — megindul az a mozgalom is, amely nem áll meg a demarkációs vonalnál, hanem továbbmegy és eljut Európa közepébe és ott egy konföderatív szövetséges államot hoz létre.”³³

Az idézett megnyilatkozásokból kibontakoznak a Tanácsköztársaság és a Föderáció vezetőinek a föderatív államszövetség megalkotására irányuló elgondolásainak körvonalai. Ezek szerint: A szocialista forradalom szükségserűen halad Nyugat felé, s a szocialista útra lépő állam csatlakozni fog a már meglévő szocialista államhoz. Az elképzelések, várakozások szerint a már meglévő szocialista államhoz, a Magyarországi Tanácsköztársasághoz elsőként Ausztriának — mint a szocialista forradalomra legérettebb szomszéd államnak —, majd utána Csehszlovákiának kellett volna csatlakoznia.

Figyelemre méltó, hogy a csehszlovák szekció — de a Tanácsköztársaság is — elismerte az egységes csehszlovák államot. Semmi közösséget sem vállalt a csehszlovák egység ellen fellépő szlovák szeparatistákkal, ellenben mindenütt — a Szlovák Tanácsköztársaság megalakítása után is — hangsúlyozta, hogy egységes csehszlovák szocialista állam megalakítására törekszik. Ez az egységes állam azután a kialakuló középeurópai-délkelet európai föderatív államszövetség tagja lett volna. Ez az elképzelés alapjában megegyezett a cseh szociáldemokrata baloldal koncepciójával, amely szerint csak egy szocialista államokkal körülvett és azokkal szoros szövetségi, barátsági viszonyban, gazdasági egységben élő szocialista Csehszlovákia életképes.³⁴

Az államszövetség alakításának eddig felvázolt útját, mint gyakorlati megvalósításra váró elképzelést, más forrásanyagokban is megtalálhatjuk. Bettelheim

³¹ Armáda Proletáři, 1919. jún. 15.— Dvanáctá hodina bje. . .

³² Közli Václav Král: A Csehszlovák burzsoázia intervenciós háborúja a Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919-ben. Pozsony. 1956. 229. l.

³³ A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. 8. l.

³⁴ Sociální Demokrat, 1919. ápr. 11. — Jaká bude republika socialistická?

Ernő, akit 1919 májusában küldöttek Bécsbe az osztrák KP megsegítésére, az osztrák kommunista vezetőkkel együtt június 15-re fegyveres tüntetést szervezett. Ennek a kellően meg nem alapozott vállalkozásnak célja a proletárdiktatúra kikiáltása volt. Bettelheim azt várta tőle, hogy következményeként nemcsak a szocialista Ausztria fog államszövetségre lépni Tanácsmagyarországgal, hanem Csehország is erre az útra lép.³⁵

A forradalom várható továbbterjedésének ugyanezt a lehetséges útját vázolta fel K. Radek is 1920-ban, a Bettelheim akciót elítélő cikkében.³⁶

A föderációs tervek gyakorlatba átültetésének első megnyilvánulását a Szlovák Tanácsköztársaság megalakításában s Tanácsmagyarországnak hozzá fűződő viszonyában láthatjuk. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk (hiszen ezt kitűnően elvégezték már csehszlovák történészek), egy dolgot szeretnénk kiemelni. A magyarországi Forradalmi Kormányzótanács külön diplomáciai aktus, szerződéskötés nélkül is azonnal elismerte a szlovák Forradalmi Kormányzótanácsot a szlovák szuverenitás megtestesítőjének. A szövetségi viszony szabályozására nem volt idő, ebben a vonatkozásban tehát csak azt a közismert tényt húzhatjuk alá, hogy Tanácsmagyarország messzemenően teljesítette internacionalista köteleességét a szlovák proletariátus, a Szlovák Tanácsköztársaság iránt. Fontos azonban kiemelni, hogy Tanácsmagyarország nem sietett határvonalat húzni a szlovák és a magyar tanácsállam közé. A területek elhatárolását csak a harcok befejeződése után, a népek önrendelkezési jogának alkalmazásával szándékoztak elvégezni. „Népszavazás fogja eldönteni az országrészek hovatarozandóságát — mondotta Hírossik János, mint szlovák belügyi népbiztos. — Ahol szlovákok vannak többségben szlovák impérium, ahol magyarok, azok magyar impérium alá fognak tartozni, beilleszkedve a nemzetközi proletariátus hatalmas föderációjába.”³⁷

Kissé bővebben foglalkoztunk a föderációs tervek csehszlovák vonatkozásaival, mert hiszen azok a történelmi események alakulása következtében itt öltöttek viszonylag legkonkrétabb formát. A Nemzetközi Szocialista Föderáció többi szekciójának propagandájában, tevékenységében, amellet, hogy a népek testvériségének, államszövetség megalakításának gondolata mindenütt központi kérdésként szerepel, az államszövetség nem ölt meghatározott alakot. Az idegennyelvű újságokban, röpiratokban állandóan visszatérő jelszó a nemzetközi szocialista föderatív tanácsköztársaság, európai vagy világföderáció, általában azonban közelebbről megfogható tartalom nélkül.³⁸

A föderáció formájáról a legkülönbözőbb nézetek éltek. Egyes nemzeti szekciók elképzelése szerint a nemzetközi államszövetség független, szocialista, nemzeti tanácsköztársaságok föderációjaként fog megalakulni. „Mi azt mondjuk — írta például az ukrán szekció lapja —, hogy Ukrajnának független, szovjet, szocialista föderatív köztársaságnak kell lennie. Csak oly módon valósíthatjuk meg a nemzetközi győzelmet, ha megszüntetjük az államhatárokat és megalakítjuk az összes népek föderációját, amelyben minden nemzet egyesül.”³⁹

³⁵ Bettelheim Ernő: A Kommunisták Magyarországi Pártjának válságához. Kun Béla szerepe. Wien, 1922. 12. l.

³⁶ K. Radek: Isztorija odnoj nyeudavsejszja buntarszkoj popütki. — Kommuniszticeszkij Internacional, 1920/9. sz. 1257—1266. l.

³⁷ Kassai Vörös Újság, 1919. jún. 24. — Kassa dolgozó népe tiltakozott Clemenceau imperialista békéje ellen.

³⁸ Lásd a Párttörténeti Intézet Archivumának, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az Országgyűlési Könyvtárnak tanácsköztársasági röpiratgyűjteményét.

³⁹ Cservona Ukraina, 1919. júl. 12. — Pszevdokomunisti.

Más szekcióknál nem található meg a független, szocialista nemzeti állam megalakítására való törekvés. Ezek a szocialista államok (vagy inkább nemzetek) federációját minden belső határ nélküli központi irányítás alatt álló egységes államtömbnek képzelték el, amelyben az államszövetség nem független államok önkéntes egyesülése útján jön létre, hanem az egyes nemzetek kapnak a központi vezetéstől meghatározott jogokat és lehetőségeket. Ilyen — lényegében önkormányzati — nézet nyilvánul meg például a román szekció konferenciájának határozatában, amely szerint „kommunista államban a nemzetiségi kérdés föderatív alapon oldható meg azáltal, hogy a föderatív köztársaság minden nemzet gazdasági és kulturális fejlődésének lehetőségét biztosítja.”⁴⁰

Megtalálható az a nézet is, amely a szocialista államot autonóm községek szövetségének tekinti. A német szekció lapja egyik cikkében az ausztro-marxista nézetekkel vitázva hangsúlyozza, hogy a szocialista állam a nemzetiségi kérdésben a nemzeti autonómiáknál sokkal tovább megy. „A tanácsrendszer azon az állásponton van — írja a lap —, hogy úgyszólván minden község önálló, amelyeknek proletariátusa maga intézi ügyeit.”⁴¹

A községi autonómiának ilyen messzemenő elismerését nemcsak cikkeken találhatjuk meg, hanem közvetlen gyakorlati kérdés rendezésében is megnyilvánult. 1919 áprilisában, amikor a kárpát-ukrán (ruszkakrajnai) autonómia megszervezése volt napirenden, a ruszkakrajnai népbiztosság hivatalos lapja az önkormányzat kialakításának módjáról a következőket írta: „A nép egyenjogú testvérekből áll, a különbség csak az, hogy minden falu szabadon használhatja azt a nyelvet, amely neki a legkedvesebb... A népek között nincsen már semmilyen határ, mert minden falu és minden város maga határozza meg, hogy hova akar tartozni.”⁴²

A különböző nézetek megnyilvánulása is bizonyítja, hogy nem volt egységes, kialakult terv vagy elképzelés a szocialista útra lépő nemzetek együttélésének módjáról. Ezek az elképzelések azonban egy dologban mindig megegyeztek, s ez: hogy a szocializmusban a nemzetek békés szövetségben fognak együtt élni, hogy az őket elválasztó határokat (legalábbis a politikai határokat) el fogják törölni.

Mindazoknak a nézeteknek, elgondolásoknak, amelyekről az előzőkben szó volt, megvan a maguk fontosabb, vagy kevésbé fontos helyük, szerepük a marxista nemzetiségi politika kialakulásában. Vagy talán helyesebb lenne azt mondani, hogy alakulásában, hiszen napjaink eseményei azt mutatják, hogy távolról sem lezárt kérdésről van szó, hogy azok mind újabb és újabb nemzetiségi probléma megoldásának feladatát állítják a forradalmi szocialista mozgalom elé. Ezért igen becses lehet minden történelmi tapasztalat számbavétele, tanulmányozása, tanulságainak levonása. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a felvetett kérdések tanulmányozása terén van még egynémely tennivaló, hogy — habár jórészt ismert dolgokról van szó — érdemes azokat újból elővenni, elgondolkodni rajtuk, hogy minél többet felismerjünk a bennük rejlő tanulságokból. Vegyük azért kissé közelebről szemügyre az ismertetett elgondolások, állásfoglalások némely vonatkozását.

A) „Mint ahogy az osztályok megszületéséhez csak az elnyomott osztály diktatúrájának átmeneti időszakán juthat el az emberiség — írta Lenin 1916-

⁴⁰ *Revoluția Socială*, 1919. jún. 12. — Cuvântul comunistilor români.

⁴¹ *Volksstimme*, 1919. máj. 1. — Zur Nationalitätenfrage.

⁴² *Ruszka Pravda*, 1919. ápr. 12. — Ruszka Kraina — szamosztojna gubernija. Szojuz bratszkoj Ugorcsini sz Russzkim narodom.

ban — ugyanúgy a nemzetek elkerülhetetlen egybeolvadásához is csak valamennyi elnyomott nemzet teljes felszabadításának, vagyis különválási szabadságának átmeneti időszakán juthat el.⁴³

Lenin előrelátása Délkelet-Európában egyenformán következett be, hogy az itteni kis nemzetek felszabadulásukat polgári vezetésű nacionalista államokban valósították meg. Nem következett be az internacionalista megoldás híveinek az a várákozása, hogy a polgári demokratikus forradalom, amelynek keretében „az elnyomott nemzetek teljes felszabadulása” megvalósult, rövidesen szocialista forradalomba nő át, és a kettős — nemzeti és szociális értelemben — felszabadult nemzetek önrendelkezési jogukkal élve államszövetségbe tömörülnek. Pontosabban: a polgári demokratikus forradalom csak Magyarországon nőtt át a körülmények sajátos alakulása folytán — (a háborúban vereséget szenvedett országban a régi földesúri-polgári vezetést felváltó liberális polgári kormány képtelen volt megbirkózni a nehézségekkel, antant-barátságába vetett várákozásai meghiúsultak, viszonylag korán megalakult és megerősödött a kommunista párt, amely a forradalmi tömegek élén, a szociáldemokrata párttal egyesülve átvette a hatalmat abban a pillanatban, amikor a polgári kormányzat teljesen csődöt mondott) — rövid idő alatt győzelmes szocialista forradalomba.

A többi délkelet-európai országban az az idő, amely alatt Magyarországon eljutott a szocialista forradalomig, kevés volt arra, hogy az új államok munkásai és szegényparasztjai nemzeti keretekben végigvigyék az osztályharcot. Kevés volt az idő ahhoz, hogy a Monarchia elnyomott nemzetének dolgozóiban élő hamis tudatot — amely az osztályelnyomást is nemzeti elnyomásként tüntette fel — megsemmisítse.

Az 1918 előtti Magyarországon mind a nagybirtokosok, mind az ipari burzsoázia legnagyobb részét magyar és német volt, mint ahogy az elnyomó államhatalom képviselői is többségükben azok voltak. Így a nem magyar ipari és agrárproletár is az osztrák-magyar dualista állam elnyomó apparátusával és rendszerint nem saját nemzetbeli, hanem magyar vagy német kizsákmányolóval (tőkessel, földesúrral) állott szemben. Az alapvető osztályellentétek így igen nagy mértékben a nemzeti ellentétek elmélyülését segítették elő. Amíg a szlovák, román, horvát, szerb munkások és szegényparasztok tömegei előtt ez a hamis tudat azt a látszatot kelthette, hogy alapvető — mind nemzeti, mind osztály- — érdekeik nemzeti alapon azonosak „saját” polgárságuk érdekeivel, amíg ezek a dolgozók meg nem győződtek arról, hogy „saját” polgárságuk, földesuraik is lényegében ugyanúgy kizsákmányolják őket, mint a németek és magyarok, hogy a nemzeti felszabadulás nem jelent szükségszerűen osztályfelszabadulást is, addig nem lehetett szó a proletárforradalom nemzetközi összefogás útján történő megvalósításáról.

Ez a megállapítás nyilván kisebb mértékben vonatkozik csak a szerbiai szerb, a romániai román munkásokra, mint azokra, akik a Monarchia területén éltek, s ez a román és szerb szociáldemokrata párt fentebb már vázolt álláspontjában is megnyilvánult. Nem lehet kétséges azonban, hogy ezeknek a volt független, de a Monarchia politikai és gazdasági nyomásának erősen kitett kis országoknak munkásaira, vagy legalábbis a munkások jelentős részére nagy hatást gyakorolt a Monarchia fölbomlása és saját államuk gyarapodása. Saját gyarapodásukat, helyzetük jobbrafordulását is várták ettől a fordulattól, és ezt a várákozásukat a nacionalista propaganda hatása csak erősítette.

⁴³ Lenin: A szocialista forradalom és a nemzetek önrendelkezési joga. — Művei 22. köt. Bpest. 1951. 149. l.

Vajon azt jelenti ez, hogy így a Tanácsköztársaság internacionalista összefogásra, szocialista forradalomra alapított politikája eleve kudarcra volt ítélve? Semmiképpen! Hiszen egyrészt még ilyen körülmények között is bizvást számíthatott a szocialista forradalom németországi, ausztriai, bulgáriai kitörésére. másrészt Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában sem volt kizárt a szocialista forradalom kirobbanása, ha figyelembe vesszük, hogy a tömegek forradalmi időkben néhány nap, vagy hét alatt évek, évtizedek tapasztalataival gazdagodhatnak. S a kommunista párt, valamint a szociáldemokrata baloldal akkor cselekedett volna helytelenül, ha a történelem által felkínált lehetőséget kihasználatlanul hagyva visszavonul és a várakozás álláspontjára helyezkedik.

B) A nemzetiségi kérdés délkelet-európai fejlődésének tendenciája és objektív körülményei azt a feladatot állították a szocialista forradalom vezető pártja elé, hogy arra fokozott figyelmet fordítson, érzékeny, rugalmas politikával reagáljon a vele kapcsolatos minden problémára.

Anélkül, hogy itt kitérnénk a Tanácsköztársaság gyakorlati politikájának részletezésére, meg kell állapítanunk, hogy ez a rugalmasság megvolt benne, hogy a felmerült problémákra általában a célszerűséget szem előtt tartva reagált.⁴⁴ Szembetűnő ugyanakkor, hogy a kérdések elvi felvetésében, a politikai jelszavak kidolgozásában kevésbé tapasztalható rugalmasság. Maga Kun Béla 1920-ban azt mondja, hogy a kommunisták a „legtisztább internacionalizmust” állították szembe a nacionalizmussal. „Szinte doktrináriusnak mondható módon” úgy fogtuk fel forradalmunkat — írja Kun Béla —, „mint a nemzetközi proletárforradalomnak egy részét, s szempontjaink sohasem voltak valami magyar szempontok, hanem mindenkor a nemzetközi proletárforradalom szempontjai.”⁴⁵

A „szinte doktrináriusnak mondható” felfogás különösen a nemzetiségi kérdés jelentőségének általános értékelésében mutatkozott meg. Ez az értékelés a legtömörebben és legszabatosabban Kun Bélának a pártprogramról 1919. május 15-én tartott harmadik előadásában nyert megfogalmazást. Ebben a beszédében, miután aláhúzta, hogy a nemzetiségi kérdésben „szigorúan marxista álláspontnak” ő nem a nemzetek önrendelkezési elvét, hanem a proletariátus önrendelkezési elvét tartja, kifejtette, hogy nézete szerint „az egész önrendelkezési jog a mi szempontunkból ma pusztán fikció, mert mi nem önrendelkezési jogot, nem elkülönülést, hanem a proletariátus egyesülését akarjuk, nemzetiségre való tekintet nélkül, nemzeti határok mellőzésével. A mi célunk — folytatta Kun Béla — egy nemzetközi szovjetköztársaság mint átmeneti forma a nemzetközileg megvalósított szocializmus egészséges birodalmához. Reánk nézve tehát ez a probléma nem is jelent valami fontos dolgot, mert ha világosan megmaradunk azon az állásponton, hogy nemzetközi szovjetköztársaságot akarunk, akkor ez nem is probléma.”⁴⁶

Nem lenne helyes módszer egy olyan beszédnek minden szavát elemzés alá venni, amelyet Kun Béla rengeteg elfoglaltsága közepette tartott. A beszéd gondolatmenetének fővonala azonban jellemzően fejezi ki a Tanácsköztársaság vezetőinek álláspontját és jól tükrözi a nemzetiségi kérdés doktrínér kezelését, jelentőségének lebecsülését.

⁴⁴ A Kormányzótanács külpolitikájáról, jószomszédi kapcsolatokra való törekvéséről ld. L. Nagy Zsuzsa: A párizsi békekonferencia és Magyarország 1918—1919. Bpest. 1965. 79. sk. l.

⁴⁵ Kun B.: A Magyar Tanácsköztársaságról, 406. l.

⁴⁶ Kun Béla: Válogatott írások és beszédek I. Bpest. 1966. 290. l.

Ezt a problémát annakidején már az ukrán szekció lapja is észrevette és polemizáló cikksorozat közlését kezdte el, a következő kérdésfeltevéssel: „Vannak szocialisták, akik nem akarnak belemenni nemzeti vitákba, mások szerint a hatalom átvételével ez a kérdés egyszerűen és könnyen megoldódik, mert a munkásnak nem érdeke a más nemzetiségű munkás elnyomása. Az ilyen nézetek nem mutatják meg, milyen módon lehet gyakorlatilag megakadályozni a különböző nemzetiségű proletárok közötti harcot, amely ténylegesen megvolt az életben régebben és megvan az adott pillanatban is.”⁴⁷

A beígért cikksorozat folytatása sajnos elmaradt, s ezzel szegényebbek maradtunk a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában megmutatkozott problémáknak, a jelek szerint élesszemű kritikus által való megtárgyalásával.

Nézzük azonban közelebbről a Kun Béla beszédében is megfogalmazott elvi álláspontot. Elég sok vita folyt már arról, hogyan kell értékelnünk azt a tényt, hogy a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában elvetette a nemzeti önrendelkezés elvét és a proletariátus, a dolgozók önrendelkezésének elvét hirdetete. Jelenleg általában az az álláspont érvényesül, hogy ez nem volt hiba, hogy csak a Tanácsköztársaság vezetőinek terminológiája nem volt egészen szabatos, a valóságban azonban a nemzeti önrendelkezés elve érvényesült.

Vitathatatlan az az állítás, hogy „senki sem tudna akár egy példát is felhozni arra, amikor a gyakorlatban nem érvényesítették a nemzetek önrendelkezési jogát”.⁴⁸

A problémát azonban a negatív oldalról való megközelítéssel nem oldhatjuk meg. Nem akarjuk saját vélemény kifejtése helyett Lenint idézni, csak hivatkozunk arra, hogy a probléma értékelésénél nem tekinthetünk el annak figyelembevételétől, hogy Lenin az OK/b/P VIII. kongresszusán 1919 márciusában milyen logikus, meggyőző érvekkel bizonyította be a „proletár önrendelkezés” jelszávának az adott körülmények közötti helytelenségét. S a magyarországi, illetve délkelet-európai viszonyok egyetlen lényeges kérdésben sem különböztek a Lenin által vázolt körülményektől.

Helyezkedjünk a gyakorlat álláspontjára — amint azt azok teszik, akik a gyakorlat alapján tekintik a nemzeti önrendelkezési elvvel azonosnak a Tanácsköztársaság által hirdetett „proletár vagy dolgozók önrendelkezésének elvét”.

A Tanácsköztársaság aktív forradalmi politikát folytatott. Ennek célja a szocialista forradalom bázisának megerősítése Közép- és Délkelet-Európában, gyakorlatilag a szocialista forradalom elősegítése a szomszédos országokban, s a szocialista államok szövetségének létrehozása. Tette ezt olyan időben, amikor a történelem napirendre tűzte addig elnyomott nemzeti igények megoldását, amikor egy sor, addig nemzeti szuverenitását nélkülöző nemzet jogos nemzeti egységtörekvései kielégítésének útjára léphetett. Jórészt olyan országokról volt szó, amelyekben a munkásosztály a lakosság elenyésző részét alkotta (Szlovákia, Románia, Jugoszlávia). Ez a tény azt követelte volna, hogy a forradalmi politika továbbvitele érdekében a munkásosztály számára szövetségeket keressen (Magyarországon is!). A lehetséges szövetségesek: mindenekelőtt a szegényparaszt-ság, a kispolgárság egy része, a szegényebb értelmiségiek kétségkívül hajlottak arra, hogy szociális célkitűzésekért harcoljanak (aminthogy harcoltak is). Ezt a harcot azonban összekötötték a nemzeti önrendelkezésért, szuverenitásért folytatott harccal. Erősen élt bennük (de a cseh, szlovák, román, jugoszláv

⁴⁷ Cservona Ukraina, 1919. jún. 14. — Doroga do porozuminnja.

⁴⁸ A Magyar nacionalizmus kialakulása és története. 272. l.

munkásokban is) az a meggyőződés, hogy a nemzeti szuverenitás megvalósításával szociális problémáik is megoldódnak.

Ilyen körülmények között éppen a nemzetiségi elnyomásról addig hirhedt Magyarországon olyan politikai jelszó hangzik el, amely meg akarja fordítani a probléma megoldását, s nem is akármilyen módon. Nyilvános polémiákban elveti a tömegek előtt népszerű nemzeti önrendelkezés elvét, amelyet minden nép burzsoáziája Wilson neve alatt népszerűsített, de amely jelszó, mielőtt Wilson többé kevésbé határozottan kiállt volna mellette, már 1917 végén a szovjet kormány első nyilatkozatai és békekezdeményezései alapján behatolt a tömegekbe. S a tömegekben Lenin neve, a bolsevizmus a nemzeti önrendelkezés eszméjével is azonosult. Elveti tehát a népszerű nemzeti önrendelkezés elvét és ajánl helyette proletár önrendelkezési elvet. (Az a tény, hogy helyenként dolgozók önrendelkezéséről beszélt, nem lényeges és vizsgálódásunk szempontjából elhanyagolható tényező, mert a Tanácsköztársaság propagandájában a radikális proletár-jelszavak domináltak.) A proletárok vagy dolgozók önrendelkezési elve pedig azt jelentette volna — amint azt Kun Béla és a Tanácsköztársaság néhány más vezetője nem egyszer kifejtette —, hogy kiáltásuk ki a proletárdiktatúrát, tehát hajtsanak végre szocialista forradalmat, s ezen az úton majd a nemzetiségi kérdés is megoldódik, mert a munkás munkásnak nem ellensége.

A dolgozók önrendelkezésének hirdetői tehát visszájára akartak fordítani egy történelmi folyamatot, amelynek keretében minden nemzetben belül külön-külön kell megvívni az osztályokat differenciáló harcot. Ebben a harcban a munkásosztálynak a nemzet legerősebb, legszervezettebb osztályává kell válnia, vezetését a többi dolgozó osztálynak el kell fogadnia, önként kell őt követnie a szocialista forradalomért vívott harcban. Ezt a folyamatot nem helyettesítheti a szocialista forradalom erőinek kívülről jövő hatása. A dolgozók önrendelkezésének hirdetői tehát nem számoltak azzal, „hogy milyen nehézségek árán, milyen tekervényes úton halad előre a differenciálódás az egyes nemzeteken belül.”⁴⁹

Nem lehet kétséges, hogy a munkásosztályok lehetséges szövetségeseinek számát a proletár önrendelkezés jelszavával nehéz lett volna növelni. Nem ismerte fel a nemzetiségi kérdésben rejlő forradalmi, mozgósító erőt, e jelszó hangoztatói semlegesítettek, esetleg az ellenforradalom oldalára taszítottak olyan dolgozó rétegeket, amelyek a nemzeti önrendelkezésért együtt harcoltak a munkásosztállyal és helyes politikával szociális célokért vívott küzdelmekben is a munkásosztály szövetségesei maradhattak volna, a proletárdiktatúráért azonban nem voltak hajlandók harcolni.

Az 1919 óta eltelt idő történelmi eseményei meggyőzően bebizonyították, mennyire igaza volt Leninnek, amikor olyan vaskövetkezetességgel harcolt azért, hogy a forradalmi marxista párt a legesekélyebb ingadozás vagy mellébeszélés nélkül következetesen ragaszkodjék a nemzeti önrendelkezés jelszavához. Ahhoz a követeléshez, hogy valamennyi elnyomott nemzet különválási szabadsága megvalósuljon. Ami nem jelenti a különválás kötelezettségét, de azt jelenti, hogy a kérdéses nemzetnek tudnia, éreznie kell, hogy szuverén módon, önállóan dönthet nemzeti létének minden kérdésében, s ha a más néppel, vagy népekkel való szövetségben való élest választja, akkor azt önként, külső nyomás nélkül tette.

A dolgozók osztályharca és a elnyomott nemzetek szabadságharca azóta jelentékenyen meggyengítette az imperializmus frontját, gyakorlatilag

⁴⁹ Leninnek az OK/b/P VIII. kongresszusán elmondott beszédéből. Lenin a nemzetközi-ségről és a hazafiságról. Bpest. 1957. 129. l.

felszámolta a gyarmati rendszert. Ahol pedig szocialista rendszer valósult meg, az szinte mindenütt az imperialista hódítók ellen vívott harcból kiindulva jött létre oly módon, hogy a munkásosztály az igazságos nemzeti harc élére küzdötte fel magát és a nemzeti függetlenségért vívott harcban kialakult osztályszövetségre támaszkodva vívta ki a szocialista forradalom győzelmét.

Mindezek alapján nem helyezkedhetünk — azért, mert a Tanácsköztársaság tényleg nem vétett a nemzeti önrendelkezési elv ellen — arra az álláspontra, hogy a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában a nemzeti önrendelkezés elvével szembeállított proletár önrendelkezés elhanyagolható terminológiai különbség.

C) A Tanácsköztársaság nemzetiségi politikáját, államszövetségi tervét vizsgálva nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt az *elméleti* forrongást, a kibontakozás útjának keresését, amely az 1918—1919. évi forradalmakat jellemezte. A nemzetközi munkásmozgalom Marx óta állandóan foglalkozott a nemzetiségi problémákkal. Születtek is elgondolások, tervek, amelyek a nemzetiségi kérdést általában, vagy egy-egy adott területen akarták megoldani, tény azonban, hogy a munkásmozgalom 1917-ben, majd nálunk 1919-ben először került szembe azzal a helyzettel, hogy neki kell gondoskodnia a nemzetiségi kérdés megoldásáról. A mozgalom vezetői mind a Szovjetunióban, mind pedig nálunk ekkor kezdték tapasztalni, hogy a nemzetiségi problémák bonyolultabb szövevényt jelentenek, mint ahogyan azt a II. Internacionálé idején elképzelték, amikor még bizonyos általános elvek és a tőkés uralom időszakára érvényes átmeneti elgondolások kifejtése mellett el lehetett intézni azzal az uralkodó jelszóval, hogy a nemzetiségi kérdés lényegében osztálykérdés, amely véglegesen csak az osztály nélküli társadalomban, a szocializmusban oldható meg.

A nemzetiségi kérdés helyének, szerepének kutatása 1917-ben a közvetlen gyakorlati megoldás feladatával bővült. E munka hosszú — napjainkban még beláthatatlan ideig tartó — erőfeszítéseket kíván. Volt idő, amikor azt hittük, hogy már ismerjük a nemzetiségi kérdés megoldásának biztos módját, de újabb és újabb nemzeteknek a forradalom útjára lépése, a már szocializmust építő nemzetek közötti viszony alakulása mindig új problémákat vet fel. A Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájára tehát úgy kell tekintenünk, mint egy folyamat kezdeti szakaszára, mint egy gyakorlati feladat megoldásának — az adott területen első — kísérletére.

A szocialista forradalom feladatainak Magyarországon, a Duna-medencében való megoldására, a proletárdiktatúra vezetésére egyesült két párt egyike sem rendelkezett kiérlelt elmélettel. Kidolgozatlan volt a nemzetiségi kérdés egész problematikája is. Nemesak e bonyolult kérdés megoldásának lehető útjai nem voltak felvázolva, de még Magyarország, a Duna-medence és a Balkán akut nemzetiségi problematikájának tartalmát, gyökereit sem tárták fel, céljaival, követeléseivel, osztálytartalmával — és ennél fogva — forradalmi lehetőségeivel nem voltak tisztában. A probléma konkrét vizsgálatának, az elméleti alapvetés hiányának tulajdonítható, hogy a Tanácsköztársaság vezetői doktrinér módon a radikális osztályharcos, internacionalista felfogásnak szerintük leginkább megfelelő nemzeti koncepciót hangoztattak, s hogy a felmerült elméleti és gyakorlati problémák megoldásához különösebb válogatás nélkül segítségül hívták a kéznél levő, vagy általuk ismert szocialista elméleteket. Innen van az, hogy a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában világosan felfedezhetők különböző hatások nyomai.

A Tanácsköztársaság vezetői, mindenekelőtt a kommunisták, igyekeztek

a lenini politikát elsajátítani, a nemzetiségi kérdés kezelésében a lenini tanításokat alkalmazni. A tanácsköztársaságok szövetségének (föderációjának) célkitűzése, az alkotmányba bekerült megfogalmazása világosan lenini hatást tükröz. A föderatív tanácsállamban azonban nemcsak a kisebbségek területi autonómiáját kívánták kialakítani, hanem az alkotmányban az adott népcsoport minden egyes tagjára kiterjedő kulturális autonómia megvalósítását is kilátásba helyezték. A kettős — területi és kulturális — autonómiának ez a rendszere ausztromarxista hatásra mutat.

A Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájának kialakítását igénylő törekvéseket vizsgálva az ausztromarxista hatás más nyomaival is találkozhatunk, s ez — Ausztria és Magyarország, valamint a két ország munkásmozgalmának addigi kapcsolatait figyelembe véve — egyáltalán nem meglepő. Nyilvánvaló ausztromarxista hatást tükröz a német szociáldemokraták kongresszusának az a határozata, amelyben a párt országos kongresszusától követelték a párt nemzeti alapon való széttagolását, autonóm nemzeti pártszervezetek föderációjává való átalakítását.⁵⁰

Otto Bauer és Karl Renner „nemzeti kataszterének” gyakorlati megvalósítását célozta Gutmann Henriknek a Tanácsok Országos Gyűlésén az alkotmánytervezet vitájában elhangzott javaslata, amelyet azonban Rónai Zoltán, az alkotmánytervezet előadója javaslatára a TOGY elvetett.⁵¹

Azok a nézetek, amelyek szerint a proletárdiktatúra kikiáltásával a nemzetiségi probléma lényegében lekerül a napirendről, mert az osztályellentétek megszűnésével a nemzeti ellentétek is megszűntek, a baloldali szociáldemokraták felfogásában dogmává kövesült marxi nézetre vezethetők vissza. „Ha az osztályok ellentéte a nemzeteken belül eltűnt, vele tűnik a nemzetek ellenségeskedése is egymás ellen” — olvashatjuk a Kommunista Kiáltványban⁵² a tételt, amelynek helytelen értelmezése sok szociáldemokrata pártot vezetett a nemzetiségi kérdés elhanyagolásának útjára.

Hasonló hatásra vezethető vissza az önrendelkezés kérdésében elfoglalt elvi álláspont, amely elvetette a nemzeti önrendelkezést és a dolgozók, proletárok önrendelkezését állította vele szembe. Kézenfekvő a feltételezés, hogy az OK(b)P-ben is széles körben elterjedt nézet érvényesüléséről van szó, amelyet általában legismertebb képviselőjének, Buharinak nevével kapcsolatban szoktak emlegetni.

Helytelen, történetietlen eljárás lenne elhallgatni, hogy a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájának kialakításában fölmerültek, érvényesültek különböző hatások és nem felelne meg a valóságnak, ha a Tanácsköztársaság nemzetiségi politikáját minden további nélkül azonosnak tekintenénk a lenini nemzetiségi politikával. Ugyanígy helytelen lenne ezt a nemzetiségi politikát eleve elítélni különböző nézetek átvétele miatt, anélkül, hogy megvizsgáltuk volna ennek a politikának gyakorlati alkalmazását, hatékonyságát, sikereit és kudarcait. Hasznosnak ígérkező nézetek, tervek átvétele, felhasználása akkor, amikor egy mozgalom nem rendelkezik egy adott kérdésben megfelelő állásponttal, programmal, semmiféleképpen sem helyteleníthető. Ellenkezőleg. Talán éppen Lenin adott legszebb példát politikai rugalmasságból, amikor megmutatta, hogyan kell sürgősen és kíméletlenül elvetni a saját helytelennek bizonyult

⁵⁰ Volksstimme, 1919. jún. 11. és 12. — Die Deutsche Sozialistische Tagung.

⁵¹ A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. 259. l.

⁵² Marx—Engels Válogatott Művek I. Bpest. 1949. 28. l.

nézetet és vállalni azoknak a terveknek megvalósítását, amelyek az adott pillanatban a helyes kibontakozás felé mutatnak utat — még azokat is, amelyekkel addig esetleg elvileg nem értett egyet. Elég itt a parasztság földosztás követelésének, valamint az államok föderatív szövetsége eszméjének átvetelére és megvalósítására utalnunk.

A tények arra mutatnak, hogy a Tanácsköztársaság vezetői keresték-kutatták a nemzetiségi kérdés megoldásának helyes útját. Rövid idő alatt rádöbbentek arra, hogy a szocialista forradalom gyors terjedését illetően illuzórikus elképzeléseik voltak, s a proletárdiktatúra kikiáltása utáni első hetek lázas világorradalom várás és csinálás hangoztatása helyett, rövidesen már az adott viszonyoknak megfelelőbben azt a feladatot tűzték ki, hogy a Tanácsköztársaságot átmentsék a kedvezőtlen körülmények között és a szomszéd országokkal békés tárgyalások útján modus vivendit igyekeztek találni. Tény azonban, hogy a proletár önrendelkezés jelszávához végig ragaszkodtak és nem ismerték fel a nemzeti kérdésben, a nemzeti önrendelkezésért vívott harcban rejlő forradalmi tartalmat.

Éz az útkeresés s a vezetőknek az úttalan úton való botladozása persze nemcsak Budapesten figyelhető meg ebben az időben. Moszkvában a Tanácsköztársaság magyarországi kikiáltásának hónapjában két nagyjelentőségű kongresszus zajlott le: a Komintern I., alapító kongresszusa, majd nem sokkal utána az OK(b)P nyolcadik kongresszusa. Ismeretes, hogy a nyolcadik kongresszuson heves vita bontakozott ki a nemzeti önrendelkezés kérdésében Lenin, valamint Buharin és Pjatakov között. E vitában hangzottak el Lenin klasszikus értékű felszólalásai a dolgozók önrendelkezése jelszó helytelen, káros voltáról, a nemzeti önrendelkezés jelszava felhasználásának szükségességéről.

A Komintern nem sokkal előbb megtartott alapító kongresszusának okmányaiban hiába keresünk hasonló útmutatást a nemzetiségi kérdés vonatkozásában. A Kommunista Internacionálé irányelvei, valamint a világ proletariátusához intézett kiáltványa az osztályharc és a nemzetközi proletárforradalom feladataira összpontosítják a figyelmet és nem foglalkoznak a napirenden levő nemzeti küzdelmekből, az önrendelkezésért vívott harcból a kommunista pártokra, forradalmi mozgalmakra háruló feladatokkal. Pontosabban, a kiáltványban szó van az Antanttól függő és egymás ellen gyűlölködő kis államokról, a „népek önrendelkezéséről”, amelyet az Antant imperialistái „végleg eltiportak”, valamint arról, hogy a kis népeknek szabad életlehetőséget csak a proletárforradalom biztosíthat, amely „kiszabadítja a világ termelő erőit a nemzeti államok szűk bilincseiből” és a leggyengébb népek is „megadja a lehetőséget arra, hogy szabadon intézze saját nemzeti kultúrája ügyeit, anélkül, hogy ezzel kárt szenvedne Európa és az egész világ egyesített és központosított gazdasága.”⁵³

A nemzeti kérdésnek a nemzeti kultúra szabad kibontakoztatására való leszűkítése, valamint Európa és az egész világ egyesített és központosított gazdaságának a „nemzeti államok szűk bilincseivel” való szembeállítására mutat, hogy a Komintern első kongresszusa sem volt mentes a nemzeti és gazdasági kérdések doktrinér megítélésétől, s a világorradalom kibontakozását illetően illuziórikusnak bizonyult várakozásoktól. Tény mindenesetre, hogy a Kommunista Internacionálé első kongresszusának dokumentumai nem segítették a Tanácsköztársaság és a szomszédos országok forradalmi vezetőit abban, hogy

⁵³ MMTVD 5. köt. 618. l.

a nemzetiségi kérdést súlyának, forradalmi tartalmának megfelelően vegyék figyelembe, abban, hogy jobban megismerhessék Lenin nézeteit és módszerét és alkalmazhassák azt a Duna-medence bonyolult nemzetiségi viszonyainak internacionalista megoldására.

*

Kun Béla 1929-ben, a Tanácsköztársaság kikiáltásának tizedik évfordulóján, a magyarországi proletárforradalom nehézségeit elemezve, többek között megemlíti, hogy „az új győztes államok, különösen Csehszlovákia és Nagy-Románia munkásai a nemzeti felszabadulás mámorát élték át, és a végsőig mentek el burzsoáziáik támogatásában”. Végső következtetésként pedig megállapítja, hogy a Tanácsköztársaság „a proletárforradalom nyugatra előretolt bástyája megszilárdításának” feladatát nem teljesíthette „már azért sem, mert az adott helyzetben úgy a külpolitikája, mint hadműveletének irányítása, úgy a Tanácsköztársaság belső, mint nemzetközi helyzete folytán csak ingadozó lehetett”.⁵⁴

Ha általánosságban helyeseknek is fogadhatjuk el a megállapításokat, nekünk az elemzésben, a következtetések levonásában sokkal messzebbre kell eljutnunk, mint ameddig Kun Béla — akinek állásfoglalását aktuális politikai szempontok is erősen befolyásolták — eljutott, vagy egyáltalán eljuthatott. Erre kötelez bennünket a történelmi események objektív feltárásának igénye, ezt teszi kötelességünk az a tény is, hogy népeink a szocialista együttélés módjának, kereteinek kialakításában csak akkor használhatják fel helyesen a múlt tapasztalatait, ha a valóság minél teljesebb ismeretén alapulnak. Ehhez pedig komolyan figyelembe kell vennünk az első világháború végén lezajlott forradalmi mozgalmak internacionalista törekvéseit, de különösen azt, hogy a magyar kommunisták, baloldali és centrista szociáldemokraták nem egy önmagában álló, tőkés országok körében elszigetelt szocialista állam megalakítására szövetkeztek, hanem szocialista országokkal körülvett, azokkal államszövetségben egyesült Tanácsmagyarország megteremtésére. Ez volt minden várakozásuk, minden tervük, minden fontosabb gyakorlati intézkedésük alfája és omegája.

Л. КЕВАГО

ПРОЕКТЫ СОЗДАНИЯ СОЮЗА ГОСУДАРСТВ ВО ВРЕМЯ ВЕНГЕРСКОЙ СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Резюме

Автор исследует вопрос о том, что после первой мировой войны какие проекты, замысли существовали в кругах социалистических революционеров в связи с разрешением сложной национальной проблемы юго-восточной Европы. Автор приходит к выводу, что они с разрушением Габсбургской Монархии и образованием новых, т. н. национальных государств национальный вопрос не считали разрешенным, не считали прочным положение своих стран. Левые социалдемократы, а так же позже возникающие коммунистические движения и партии одновременно с перерастанием революционных движений в социалистическую революцию, разрешение национальных проблем связывали с образованием социалистического союза государств.

⁵⁴ Kun B.: A Magyar Tanácsköztársaságról. 494. l.

Попытка практического осуществления такого плана наблюдается в Венгрии, которая дальше всех стран пошла на революционном пути. Левые и центристские социалдемократы Венгрии осуществляя объединение партии с коммунистами и провозглашая диктатуру пролетариата, надеялись на то, что Венгрия является лишь первой остановкой распространяющейся в западном направлении социалистической революции и что в соседних странах, прежде всего в Австрии и Чехословакии победит социалистическая революция, и эти страны создадут государственственный союз с Венгрией. По протоколу Революционного Правительственного Комитета от 27-го марта Бела Кун желал начать переговоры с Советской Россией и Украиной, в целях заключения государственного союза. По всей вероятности переговоры не состоялись, так как войска интервентов воспрепятствовали установлению непосредственной связи.

Революционный Правительственный Комитет предложил Австрии создание федеративного союза государств, а освобожденную и вступившую на путь социалистической революции Словацкую Советскую Республику — без заключения особого соглашения — считал членом союза государств. Интересно в то же время, что руководители Венгерской и Словацкой Социалистических Республик не ставили себе целью расчленение только что созданного чехословацкого государственного союза и что в противоположность завоевательным стремлениям чехословацкой буржуазии, определение общей границы между двумя государствами думали осуществить путем всенародного голосования затронутых районов.

Законодательный орган Советской Венгрии, Всеобщее Собрание Советов приняло резолюцию, в которой выразил желание вместе с соседними народами создать федеративную советскую республику, союз государств. В конституции то же говорилось, что ее целью является «создание международной советской республики трудящихся». Конституция Венгерской Советской Республики ясно говорит о том, что венгерское социалистическое государство осуществлялось бы в союзе с другими народами и внутри этого союза национальные меньшинства получали бы широкую территориальную и культурную автономию. На основе этих представлений официальной названию первого венгерского социалистического государства в конституции было следующим: «Венгерская социалистическая союзная республика».

На основе имеющихся данных можно установить, что замысли в связи с созданием союза государств не были оформлены в виде единого и разработанного проекта, и не подлежит сомнению и тот факт, что в этих замыслах встречались различные представления. Наблюдается сознательное применение ленинских принципов, а в то же время и позиция австро-марксистов в связи с «культурной автономией», и позиция не признающих важности национального вопроса социалдемократов, а так же наблюдается позиция, которая вместо принципа национального самоопределения предлагала принятие самоопределение трудящихся.

Направленная на осуществление этих замыслов практическая деятельность — в силу обстоятельств — часто расходилась с провозглашенными принципами. Особенно касается это права национального самоопределения, на место которого руководители Венгерской Советской Республики ставили право самоопределения трудящихся, хотя на практике все же наблюдается осуществление принципов национального самоопределения.

Политика руководителей Венгерской Советской Республики по национальному вопросу так же, как в то время в международном революционном движении характеризуется разыскиванием путей разрешения проблем. Характерным признаком этого является тот факт, что когда Ленин на VIII съезде ВК(б)П в марте 1919 г. в резкой дискуссии защищал принцип национального самоопределения и развивал свою, оправданную историческими событиями позицию, тогда в документах состоявшегося несколько раньше так же в Москве учредительного съезда Коминтерна не наблюдается такая чистота принципов, а наоборот преобладают чрезмерно революционные взгляды по национальному вопросу. Факт этот еще раз подчеркивает, что политику по национальному вопросу и замысли в связи с созданием союза государств во время Венгерской Советской Республики следует считать частью оформления марксистско-ленинской политики по национальному вопросу в тот период, когда революционное движение юго-восточной Европы первый раз встретилось с задачей практического разрешения проблем национального вопроса.

L. KÓVÁGÓ

**PROJETS DE FÉDÉRATION D'ÉTATS A L'ÉPOQUE
DE LA RÉPUBLIQUE HONGROISE DES CONSEILS**

Resumé

L'auteur de l'étude soumet à l'examen le problème de savoir quels étaient les projets et conceptions professés après la première guerre mondiale par les socialistes révolutionnaires quant à la solution de la question compliquée des nationalités en Europe sud-orientale. Il arrive à constater que la désagrégation de la Monarchie des Habsbourg et la formation des États dits nationaux n'amenèrent point les socialistes révolutionnaires à envisager la question des nationalités comme résolue ni à y voir une garantie de l'existence de leurs pays. Tout en s'efforçant de développer les mouvements révolutionnaires en cours en une révolution socialiste, les sociaux-démocrates de gauche, puis les mouvements communistes engagés dans la voie de développement entendaient régler les problèmes nationaux par la création d'une fédération d'États socialistes.

Pour réaliser ces projets et conceptions des tentatives se firent en Hongrie, pays qui réussit à arriver le plus loin sur le chemin de la révolution. Les sociaux-démocrates de gauche et ceux centristes créèrent en Hongrie l'union des partis avec les communistes et proclamèrent la dictature du prolétariat tout en clamant que la Hongrie ne serait que la première station de la révolution socialiste s'élargissant vers l'Ouest et que les pays voisins — en premier lieu l'Autriche et la Tchécoslovaquie — ne tarderont pas à s'engager dans le chemin de la révolution socialiste comme membres de la fédération d'États créés avec la Hongrie des Soviét. Aux termes du procès-verbal du 27 mars du Conseil Gouvernemental Révolutionnaire Béla Kun essaya d'entamer des négociations avec la Russie Soviétique et l'Ukraine, afin de créer avec elles une fédération d'États. Autant que l'on sache ces pourparlers n'eurent pas lieu, étant donné que les troupes interventionnistes y intercalées venaient d'empêcher un contact territorial direct.

Le Conseil Gouvernemental Révolutionnaire proposa à l'Autriche la création d'une fédération d'États, quant à la République Slovaque des Conseils la République Hongroise des Conseils se considérait, sans avoir conclu un contrat spécial avec cette dernière, comme étant avec elle en fédération d'État. Notons en même temps que ni les dirigeants de la République Hongroise des Conseils ni ceux de la République Slovaque ne visèrent point à décomposer la fédération des États tchécoslovaques créés peu avant et à l'encontre des visées de conquête de la bourgeoisie tchécoslovaque ils entendaient fixer les frontières entre les deux États à la base du plébiscite des populations y intéressées.

L'Assemblée nationale des Conseils, corps législatif de la République Hongroise des Conseils, édicta qu'elle s'efforcerait de créer la république fédérative, une fédération d'États avec les peuples voisins et dans sa Constitution elle précisa comme but «la réalisation de la république des conseils internationale des ouvriers». La Constitution de la République Hongroise des Conseils témoigne nettement de ce qu'on tenta de développer l'État socialiste hongrois en alliance avec les autres nations, État où les minorités nationales auraient bénéficié d'une large autonomie territoriale et culturelle. En conformité de ces conceptions le nom officiel précisé dans la Constitution du premier État socialiste hongrois fut le suivant: République socialiste fédérative des Conseils de Hongrie.

A la base des documents dont nous disposons on est en mesure de constater que les conceptions relatives à la fédération d'États ne connurent pas un projet uni, ces conceptions reflétèrent en effet maintes divergences d'idées. Des efforts conscients furent portés pour appliquer les principes léninistes, alors que «l'autonomie culturelle» professée par les austro-marxistes s'y observa également, tout aussi bien que la conception des sociaux-démocrates doctrinaires sous-estimant la question des nationalités, ainsi qu'une prise de position opposant l'autonomie nationale à celle des ouvriers.

Sous l'effet des circonstances données l'activité pratique visant à la réalisation des ces conceptions n'harmonisait pas toujours avec les prises de positions de principe. Cela prévaut en particulier au droit à l'autodétermination nationale, à quoi les chefs de la République Hongroise des Conseils opposèrent le droit à l'autodétermination des travailleurs, alors que leur politique pratique refléta la prédominance des principes du droit à l'autodétermination nationale. Quant à la politique pratique suivie à l'égard de la question des nationalités les leaders de la République Hongroise des Conseils firent preuve d'une hésitation, tout aussi bien que le mouvement ouvrier révolutionnaire international. Une des particularités de cette incertitude s'exprima dans le fait que jusqu'à ce qu'au VIIIe Congrès du Parti Communiste (bolchévique) de Russie Lénine

ne manquit pas de défendre au cours d'après débats sa position de principe prise en connexion avec le droit à l'autodétermination nationale et d'exposer ses conceptions y relatives justifiées par le cours de événements historiques, les documents du Congrès de fondation tenu peu avant de l'Internationale Communiste ne reflète point cette clairvoyance à ce sujet et témoignent dans la question des nationalités des idées révolutionnaires outrancières. Cet état de choses démontre fort bien qu'en connexion avec l'époque de la République Hongroise des Conseils on se doit d'examiner la politique suivie par rapport à la question nationale et les conceptions visant à la création d'une fédération d'États comme une partie du processus conduisant à la formation de la politique nationalitaire marxiste—léniniste dans une période quand le mouvement ouvrier révolutionnaire se trouva en Europe sud-orientale pour la première fois en face de la tâche pratique qui lui incombait en connexion avec la solution de la question des nationalités.